

ЕКОЛОГІЧНА ПЕДАГОГІКА, АБО ШКОЛА КУЛЬТУРИ ЗДОРОВ'Я

**Бережи одяг,
доки новий,
а здоров'я —
доки молодий**

Здоров'я, як і честь, треба берегти змолоду — так говорили ще за часів Київської Русі. Та усвідомлення того "треба", на жаль, приходить разом з початком хвороби. Адже, поки молодий і здоровий, здається, що так буде завжди, здоров'я вистачить на все — і тільки тоді, коли його втрачаєш, воно стає справжнім скарбом.

За прогнозами деяких учених, в нинішньому столітті для влаштування на роботу поряд з освітою і комунікативністю важливим критерієм буде стан здоров'я, оскільки мати здорових працівників роботодавцю економічно вигідно. Однак багатьом з нинішніх підлітків не під силу буде витримати цю конкуренцію, тому що, в силу низької культури населення, здоров'я не стоїть на першому місці в ієрархії людських цінностей сучасної молоді. Вміння вести здоровий спосіб життя — ознака високої культури людини, її освіченості, наполегливості, волі.

Відомо, що здоров'я — це стан повного фізичного, психічного і соціального благополуччя, а не просто відсутність хвороби. За оцінками фахівців, стан здоров'я населення на 20 — 40% залежить від стану навколишнього середовища, на 15 — 20% — від генетичних чинників, на 20 — 30% — від способу життя і лише на 10% — від роботи служб охорони здоров'я.

Вектор динаміки показників, які характеризують здоров'я підрастаючого покоління, має нині негативну спрямованість. За даними Центру медичної статистики МОЗ, за останні роки кількість захворювань серед молоді збільшилась на 30%. Сьогодні кожен третій першокласник має різноманітні відхилення у стані здоров'я, у 20 — 40% спостерігається порушення постави, у 50 — 60% — схильність до частих захворювань.

Порівняно з іншими областями, Київська область знаходиться на четвертому місці по кількості дитячих хвороб в Україні. Особливо поширеними є хвороби ендокринної системи, розладу харчування та порушення обміну речовин, хвороби органів дихання, травлення, кістково-м'язової та сполучної тканини, уроджені аномалії (вади розвитку), травми, отруєння та деякі інші наслідки дії зовнішніх причин. Залишається високим рівень захворювань, що передаються статевим шляхом. Соціально небезпечною проблемою став СНІД. Переважна більшість ВІЛ-інфікованих є наркоманами (особи від 15 до 30 років). Внаслідок вживання алкогольних напоїв, наркотичних та інших психоактивних речовин відзначається погіршення психічного здоров'я підлітків. Рівень репродуктивного здоров'я молоді з кожним роком погіршується.

За результатами профілактичного огляду дітей шкільного віку м. Славутича у 2004 році, 20% учнів мають проблеми пониження гостроти зору, біля 2% — мають сколіоз, у 12% — зафіксовано порушення постави.

Конституцією України здоров'я громадян визначено найвищою соціальною цінністю, адже здорова нація є запорукою успішного розвитку будь-якої держави. На основі ряду нормативно-законодавчих актів, державна ціліво-комплексних програм пріоритетними визначено завдан-

ня виховання свідомого ставлення дітей до власного здоров'я та здоров'я інших громадян, формування гігієнічних навичок і заклад здорового способу життя, збереження та зміцнення фізичного, психічного, соціального і духовного здоров'я учнів.

Саме в школі повинні розв'язуватися завдання формування відповідального ставлення до свого здоров'я в процесі навчання виховання й розвитку особистості. І найважче, але найвідповідальніше завдання педагога — створити екологічно чисте навчальне середовище, умови, за яких дитина зацікавиться тим, як потрібно дбати про своє здоров'я. Прямі заклики до ведення здорового способу життя і боротьба з так званими шкідливими звичками, загрози і залякування не лише безрезультатні, а й шкідливі, позаяк викликають у дітей приховану протидію.

Формування ціннісних орієнтацій, переконань, активної життєвої позиції можливе за умови використання педагогами таких методів і прийомів, які сприяють залученню учня до активного процесу здобуття й перероблення знань.

"Кожна дитина і молода людина в Європі мають право та повинні мати можливість здобути освіту в школі зміцнення здоров'я", — записано в Резолюції Конференції Європейської мережі шкіл зміцнення здоров'я, яка була офіційно заснована і відкрита для членства з 1992 року з метою створення по всьому Європейському регіону груп "взірцевих" шкіл, що демонструють результати втілення в життя принципів зміцнення здоров'я в шкільних умовах. Учасники проекту мають розповсюджувати свій досвід та інформацію в секторах освіти й охорони здоров'я, щоб вплинути таким чином на політику та практику шкіл зміцнення здоров'я на регіональному, національному і міжнародному рівнях. Ці школи беруть на себе зобов'язання зі зміцнення здоров'я, перетворюючи свої заклади в такі, де приємно працювати, вчитися, розвиватися. Це досягається шляхом установа та заохочення партнерства вчителів, учнів, батьків і громади з метою поліпшення стану здоров'я. Школи віддають перевагу питанням здоров'я у програмах, практиці шкільного самоврядування, а також у фізичній та соціальній сферах.

У 2002 році за погодженням двох міністерств (охорони здоров'я та освіти і науки України) був оголошений конкурс-захист сучасної моделі навчального закладу — Школи сприяння здоров'я. Цей конкурс вперше дозволив отримати відомості щодо участі навчальних закладів у роботі з формування та збереження здоров'я дітей та підлітків. А головне, що огляд дозволив створити Національну мережу шкіл зміцнення здоров'я.

Загальноосвітні навчальні заклади нашого міста не могли лишитися осторонь такої важливої справи, як формування зміцнення здоров'я школярів, адже, як відомо, Славутич — активний учасник проекту Все-світньої організації охорони здоров'я "Здорові міста".

Першою виявила бажання стати Школою зміцнення здоров'я загальноосвітня школа №4. Адміністрацією та педагогічним колективом ще у 1999 році була розроблена цільова комплексна програма, план дій. Проте через певні причини активність роботи була втрачена. І лише після затвердження рішенням колегії Управління освіти і науки Київської обласної адміністрації в квітні 2004 року "Регіональної програми розвитку Національної мережі шкіл сприяння здоров'я" до цього питання повернулася знову.

Нині дана програма реалізується педагогічними коле-

вами загальноосвітніх шкіл №3 та №4.

Першими кроками адміністрації загальноосвітньої школи №3 (директор В.В. Бивалькевич) стала розробка власної цільової комплексної програми "Школа сприяння здоров'ю", визначення як науково-методичної проблеми педагогічного колективу теми: "Формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя у дітей та молоді". Для учнів запроваджено вивчення курсів: "Психологія спілкування", "Сімейне виховання і здоров'я", "Основні статеві виховання", "Основні медичні знання", "Валеологія", проводяться заняття факультативу "Футбол", відкрито клас спортивного профілю.

У рамках реалізації даної програми у школі проводяться показові методичні заходи: методичні і педагогічні ради, семінари, тренінги не тільки для вчителів школи, а й для колег з інших навчальних закладів. А головне, іде наполеглива, цілеспрямована робота з учнями. Вже традиційними стали на уроках фізкультхвилинки, проводяться цикли позакласних заходів, на яких учням демонструють кінофільми, проводять спортивні свята, ігри, організують дискусії, психологічні тренінги тощо.

Слід зауважити про те, що педагогічний колектив веде активну оздоровчу роботу з учнями не лише у стінах навчального закладу, а й залучає до співпраці батьків, які є неабияким авторитетом і взірцем для своїх дітей.

Без сумніву, ключовою фігурою в запровадженні оздоровчої педагогіки має стати вчитель. Педагог, який реалізує парадигму підтримки дитини, є майстром вищого педагогічного класу. В когорті імен таких майстрів учителі початкових класів вищої категорії ЗОШ №3: вчитель-методист, заслужений вчитель України Г.В. Паршикова та вчитель-методист, методист міського методичного центру Н.М. Костик.

Основним професійним кредо Наталії Миколаївни Костик вже давно стала формула: "Не нашкодь!" Навчально-виховний процес учитель будує на засадах оздоровчої педагогіки пізнавально-рухового навчання, активно застосовує у роботі з учнями свого класу здоров'язберігаючі методи, висвітлені у її авторському методичному посібнику "Даючи знання — не відбирай здоров'я", випущеного за сприяння міського методичного центру у 2000 році. Цілеспрямована, комплексна і творча робота Наталії Миколаївни з дітьми із використанням багатого потенціалу народної педагогіки, художньої літератури, тісна співпраця з батьками дають очевидні результати: діти з радістю навчаються, із задоволенням відвідують нетрадиційні заняття в гуртку "Здоров'ятко", а під час епідемії у місті підступного грипу всі до одного були веселіми і здоровими.

Значно активізується сьогодні у навчальному закладі робота з формування психологічної складової програми сприяння здоров'ю, означена приходом до школи практичного психолога Раїси Степанівни Білозьорової. Проїшовши підготовку в рамках програми Міністерства освіти і науки України/ АПН України/ПРООН/ЮНЕЙДС "Сприяння просвітницькій роботі [рівний — рівному] серед молоді України щодо здорового способу життя", Раїса Степанівна та вчитель початкових класів Сміян Н.І. розпочали роботу з підготовки серед учнів основної та старшої школи інструкторів освітньої програми, діяльність яких спрямована на інціювання свідомого та інформованого діалогу між ровесниками і є складовою цілеспрямованої сучасної системи профілактичних дій в Україні щодо формування культури здо-

ров'я особистості.

Загальновідомо, що здорову особистість може виховати здоровий вчитель, а відтак саме він потрєбує сьогодні особливої уваги. Вже з десятих років поспіль педагогічна громадськість запроваджує поширенням так званого "синдрому емоційного згорання педагогів". Як уникнути цього вкрай небезпечного явища, а тим паче, як його позбутися? Цими непростими питаннями опікується шкільний практичний психолог Р.С. Білозьорова, проводячи психологічні тренінги для педагогів школи, в якій працює, а також для колег з інших навчальних закладів.

Плідним, з огляду на зазначені проблеми, було професійне спілкування заступників директорів навчальних закладів з виховної роботи, шкільних психологів, соціальних педагогів, керівників методичних об'єднань класних керівників у ході міського семінару-практикуму на базі ЗОШ №3 на тему: "Формування культури здоров'я та навичок здорового способу життя у дітей та підлітків".

Хто володіє інформацією, той досягає успіху — загально-відомо аксіома, яку люблять повторювати бібліотекарі школи №3 Н.М. Примаченко, С.В. Шумейко, Л.Ю. Клименко. Цю думку вони активно доводили на організованому для своїх колег бібліотекарів навчальних закладів семінарі-практикумі з питань інформаційно-просвітницької підтримки реалізації програми школи культури здоров'я. Бібліотекарі обговорили питання, що торкалися потенційних можливостей бібліотечної діяльності на допомогу формуванню здорового способу життя, познайомилися з низкою різноманітних методичних ідей щодо поповнення інформаційної бази бібліотеки, її популяризації серед учнівської молоді та педагогів, стали учасниками театралізованої презентації пригоди книжки валеологічного змісту для молодших школярів Антона Алатона "Пригоди в країні невидимок". Крім цього, бібліотекарі вели серйозну конструктивну роботу про невикористані резерви бібліотек, міських бібліотечно-інформаційних центрів щодо організації просвітницької діяльності серед дітей, молоді, батьківської громадськості. Серед рекомендацій, прийнятих у ході семінару, були, як видається, досить цікаві і необхідні заходи, а саме: розробити міську комплексну програму "Здоровому місту — здоров'я дітей" в межах проекту "Здорові міста", складовою такої програми може бути проект "Бібліотеки — за здорове покоління молоді".

Окреслені в статті напрямки формування здорового освітнього простору, позитивної мотивації до здорового способу життя дітей та підлітків, без сумніву, лише початок, перші, можливо, ще неспіліві кроки до справжньої екологічної педагогіки, школи культури здоров'я. Попереду системна, наполеглива праця, побудована на партнерстві школи, органів місцевого самоврядування, інформаційних, культурно-просвітницьких та соціально-психологічних служб, закладів фізичної культури та спорту — всіх, хто опікується підрастаючим поколінням, кому не байдужі проблеми його здоров'я, справжнього здорового клімату нашого міста. Адже від цього залежить майбутнє — майбутнє Славутича.

Пудбаймо про наше майбутнє разом!

Катерина КОЛОСАЙ